

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Трудове право : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [В.В. Жернаков, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко та ін.] ; за ред. В.В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322–VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 1971. – Ст. 375.
3. Пожаров Ю.В. Правовий статус роботодавця за проектом трудового кодексу України / Ю.В. Пожаров // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 287–292.
4. Проект Трудового кодексу від 27.08.2013 № 2902 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46746.
5. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694–XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
6. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності : Закон України від 22.06.2012 № 5026–VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 22. – Ст. 216.
7. Обушенко О.М. Роль і місце охорони праці у розвитку правової держави / О.М. Обушенко // Право: історія, теорія, практика : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14–15 березня 2014 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 97–99.
8. Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою: Наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
9. Охорона праці : [навч. посіб.] / за ред. З.М. Яремка. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 310 с.

УДК 349.2

**ФОРМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ**

**SHAPE OPTIMIZATION OF LEGAL REGULATION MECHANISM
FOR ENSURING SOCIAL SECURITY IN UKRAINE**

Боднарук М.І.,

*кандидат медичних наук, доцент кафедри цивільного права
Чернівецького національного університету,
голова профспілкового комітету працівників*

У статті проаналізовано форми оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні. Автором наведено пропозиції щодо загальнотеоретичного та практичного вирішення даної проблеми. Також розроблені ґрунтовні висновки та пропозиції щодо даної проблематики.

Ключові слова: форма оптимізації, механізм забезпечення правового регулювання, соціальне страхування, життя, здоров'я людини.

В статье проанализированы формы оптимизации механизма обеспечения правового регулирования социального страхования в Украине. Автором приведены предложения по общетеоретическому и практическому решению данной проблемы. Также разработаны обстоятельные выводы и предложения по данной проблематике.

Ключові слова: форма оптимизации, механизм обеспечения правового регулирования, социальное страхование, жизни, здоровья человека.

The article analyzes the shape optimization mechanism to ensure the legal regulation of social insurance in Ukraine. The author has presented proposals on general theoretical and practical solutions to this problem. Also developed solid conclusions and suggestions regarding this issue.

Key words: shape optimization mechanism to ensure legal regulation of social insurance, life, human health.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах розвитку України актуалізується питання підвищення соціальних стандартів та гарантій. Точаться безліч дискусій щодо покращення існуючих правовідносин у соціальних сферах, у тому числі й у сфері соціального страхування. Тим не менш, для забезпечення якісного реформування встановлених відносин у сфері соціального страхування потрібно застосувати нові аргументовані ідеї в нормотворчій та правозастосовній практиці.

Законодавство у сфері соціального страхування стало фінансово нестабільним і не забезпечує належного соціального страхування більшості громадян. Тому саме фінансова нестабільність виявилася одним із головних детермінантів, що обумовлюють

закономірну необхідність у реформуванні та оптимізації правового регулювання соціального страхування в Україні.

Закономірним є те, що ефективна система соціального страхування не може бути створена миттєво і на її розвиток необхідним є достатньо тривалий час. Ми можемо констатувати, що сучасний стан законодавства в сфері соціального страхування не відповідає нормам Конституції України та міжнародно-правових актів. Створення умов, які б забезпечили гідне життя та вільний розвиток людини, потребує значної роботи у сфері правотворчості. Реформування та оптимізація правового регулювання соціального страхування в Україні повинно здійснюватись поступово, системно, виважено, із урахуван-

ням попереднього досвіду, а також із урахуванням відповідного міжнародного досвіду. Зважаючи на вищезазначене, надзвичайно важливим є проведення ґрунтовного наукового дослідження форм оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні.

Стан наукового дослідження. Науковим дослідженням наближених питань займалися в тій чи іншій мірі такі вчені, як Н.Б. Болотіна, В.Я. Буряк, А.О. Вольська, В.П. Галаганов, І.Ф. Гнибіденко, О.Д. Зайкін, М.Л. Захаров, А.А. Казачан, В.В. Лазарев, Л.І. Лазор, О.М. Могильний, О.В. Москаленко, О.Є. Мочульська, В.Й.Плиса, П.Д. Прилипко, С. М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, Н.М. Хуторян, І.С. Ярошенко та інші. Тим не менш, науковцями до сих пір не було представлено комплексний аналіз проблематики форм оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні. Тому, з огляду на малодослідженість даного питання і його важливість, воно набуває особливої актуальності в умовах сьогодення при розбудові соціально-правової демократичної держави.

Метою статті є проведення загальнотеоретичного аналізу тематики форм оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Форму оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування необхідно розуміти як зовнішній спосіб організації оптимізації та/або реформування системи соціального страхування, яка являє собою впорядковану сукупність елементів, що власне і утворюють соціальне страхування в Україні.

У провідних демократичних державах соціальну політику розробляють висококваліфіковані спеціалісти на підставі глибоких наукових досліджень, з урахуванням об'єктивних потреб суспільства і реальних економічних можливостей країни, а також необхідності гармонізації інтересів різних верств населення. Вони не пов'язані із суб'єктивною думкою певних посадових осіб, які, як правило, не володіють необхідними професійними знаннями і до того ж часто змінюються. Уряд, авторитетні громадські організації, незалежні експерти оцінюють всі підготовлені спеціалістами матеріали. Після цього вони розголошуються та широко обговорюються населенням, і тільки згодом доопрацьовані проекти з усіма обґрунтуваннями запропонованих рішень вносяться в установленому порядку на розгляд парламенту, який детально їх досліджує та обговорює до прийняття відповідного кінцевого рішення. Під час підготовки проекту Соціального кодексу Україні доцільно було б запозичити саме такий досвід, відмовившись від поширеної в останні роки практики «мовчазного» прийняття важливих законодавчих актів у сфері соціального, зокрема пенсійного, забезпечення, коли думка суспільства фактично ігнорується.

Наявність Соціального кодексу істотно полегшить правозастосовну діяльність, а також зробить інформацію про права у сфері соціального страху-

вання більш доступною для населення. Крім того, враховуючи той факт, що зміна кодексів відбувається не так часто, як зміна звичайних законів, кодекс буде сприяти стійкості правового регулювання, що є надзвичайно важливим саме для законодавства у сфері соціального забезпечення, нестабільність якого є загальновідомою. Не в повній мірі погоджуємось із позицією М. М. Шумила, який зазначає, що, кодифікуючи законодавство, не потрібно намагатися об'єднати всі правові норми, що регулюють відповідні відносини, а окремо проводити кодифікацію як на рівні закону, так і на рівні положень, інструкцій, правил [1, с. 58].

Таким чином, ми вважаємо, що формою оптимізації, на яку найперше варто звертати увагу, є саме державна політика в усіх її аспектах та проявах. Останнє закономірно обумовлено, по-перше, тим, що саме державна політика визначає вектор розвитку соціального страхування, по-друге, державна політика визначає законодавче поле соціального страхування та принципи правозастосування, по-третє, державна політика є і гарантією захисту застрахованих осіб. З огляду на це, державній владі повинна приділятися особлива увага, тим більше в умовах сьогодення – перехідного етапу від соціалістичної до ринкової системи економічних відносин.

В Польщі наявний складний політико-правовий і одночасно економічний механізм щодо зниження тенденції безробіття та підвищення коефіцієнту зайнятих осіб. Зазначений механізм включає в себе наступний інструментарій: «невитратні програми»; система стимулів щодо залучення працездатного населення до зайнятості і, відповідно, підвищення конкурентоспроможності безробітних категорій осіб; забезпечення профорієнтації. Разом з тим, велике практичне значення займає використання державою різного роду «витратних програм», які дозволяють забезпечити високий коефіцієнт зайнятості та професійної активізації зайнятих. Окреслені напрями державної політики забезпечують протидію зниження тенденція зростання безробіття. Разом з тим, Польща забезпечує повернення страхових платежів роботодавцю в разі, якщо він працевлаштував безробітного; видає кошти з кредитним строком для створення нових робочих місць на підприємствах і в установах різних форм власності та для започаткування власної справи безробітним; перепідготовку зайнятих; спеціальні програми для безробітних, що тривалий час шукають роботу і т.п. [2, с. 141]. Вважаємо, що така форма оптимізації має великі перспективи і здатна підвищити рівень соціального страхування на якісно вищий рівень. Відтак, Україні доцільно було б перейняти досвід Польщі в частині системи пільг та стимулів, які мотивують як працівників, так і роботодавців, по-перше, сплачувати страхові платежі «чисто», і, по-друге, підвищувати рівень конкурентоспроможності непрацюючих категорій осіб.

Таким чином, дана форма оптимізації, як «невитратні програми» має особливе практичне застосування в Україні. Проаналізована форми оптимізації

забезпечить підвищенню рівня зайнятості населення, знизить рівень безробіття, забезпечить легальне працевлаштування, підвищень рівень сплати страхових внесків, і, як наслідок, суттєво покращить рівень системи соціального страхування України. Окрім того, «невитратні програми» також підвищують і рівень економіки держави в цілому. З огляду на зазначене, окреслена форма має майбутнє для подальшого розвитку в Україні.

Дослідження світового досвіду свідчить про успішне використання фінансових заходів впливу на зайнятість населення, метою яких є створення найбільш сприятливого клімату для підприємців, діяльність яких сприяє реалізації соціально-економічних завдань. Найбільш істотними заходами фінансового впливу на зайнятість є податковий та кредитний механізми.

Податковий механізм передбачає надання податкових пільг за такою схемою: 1) за формами – пільги, пов'язані зі звільненням від виплат у соціальні фонди; пільги з оподаткування прибутку; пільги з витрат, пов'язаних з професійним навчанням і підвищенням кваліфікації; 2) за вирішуваними завданнями – пільги, пов'язані з прийняттям на роботу неконкурентоспроможних верств населення; пільги пов'язані з професійним навчанням.

Кредитний механізм у процесі застосування фінансових важелів впливу на населення проявляється в таких формах: 1) преференції, під якими розуміють певні фінансові субсидії, які надаються на безпроцентній та безповоротній основі державою; 2) фінансові штрафи використовуються в основному при використанні такого адміністративного заходу, як квотування робочих місць для інвалідів та інших неконкурентоспроможних верств населення; 3) державні субсидії [2, с. 142].

На нашу думку, у процесі реформування системи законодавства України у сфері соціального страхування застосування фінансових важелів впливу буде мати дуже високий рівень впливу. Останнє закономірно обумовлене економічними інтересами або ж ризиками людей, які є суттєвими стимулами їхньої діяльності. На нашу думку, заходи фінансового впливу, як форма оптимізації механізму правового регулювання соціального страхування в Україні, є економічними стимулами як для застрахованих осіб, так і для держави. Фінансовий характер впливу має визначальну роль для застрахованих осіб, оскільки це напряму впливає на їхні бажання сплачувати страхові внески чи ні сплачувати єдиний соціальний внесок чи ні тощо.

Важливою формою оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування є взаємодія Державної служби зайнятості України із вищими навчальними закладами а також із засобами масової інформації. Ми вважаємо, що дана форма сьогодні є практично нерозвиненою, незважаючи на її надзвичайну вагу не тільки у сфері соціального страхування, але і у сфері системи права соціального забезпечення України.

В рамках висвітлення даної форми оптимізації необхідно самостійно зазначити, що пріоритетни-

ми напрямами діяльності служби зайнятості, спрямованої на запобігання стрімкого зростання такого соціального явища, як безробіття, та підвищення результативності працевлаштування незайнятого населення, мають бути: 1) надання інформації роботодавцям про поточний стан ринку праці та професійно-кваліфікаційну структуру безробітних; 2) здійснення цільової перепідготовки безробітних по конкретним заявкам роботодавців, забезпечення підвищення кваліфікації працівників підприємств і організацій, а також їх перепідготовка, у зв'язку із перепрофілюванням виробництва [3, с. 52].

Окреслена модель забезпечить тісну співпрацю Державної служби зайнятості України, джерел масової інформації, роботодавців, випускників, студентів, безробітних та інших категорій осіб. Дана форма оптимізації механізму правового забезпечення соціального страхування забезпечить зменшення «тіньового» працевлаштування, забезпечить реалізацію системи загальнообов'язкового державного страхування, і, як наслідок, підвищить рівень соціального страхування.

Однією з форм оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні є удосконалення механізму збору та обліку єдиного соціального внеску. Питання сплати соціального внеску відіграє надзвичайну актуальну роль у системі соціального страхування України і є самостійним предметом для дослідження.

В рамках висвітлення даної форми оптимізації значимо, що Україна повинна чітко врегулювати наступний спектр питань: 1) здійснення заходів щодо створення Єдиного державного реєстру соціального страхування; 2) розробка та початок впровадження інформаційно-технічного комплексу у фондах та Державному казначействі для забезпечення механізму розподілу Державним казначейством єдиного соціального внеску та обміну інформацією; 3) створення нових та реорганізація існуючих структурних підрозділів фондів соціального страхування та перенавчання працівників; 4) поступове зменшення ставки внеску з роботодавця одночасно із запровадженням накопичувальної системи; 5) реформування та чітке врегулювання питання пільг.

Додатково зазначимо, що проблемність питання пільг у системі соціального страхування України обумовлена, насамперед тим, що існуюча система пільг непрозора, безадресна, несучасна, і у підсумку потребує глибокого реформування, при цьому йдеться не про невдалий російський варіант, коли безгрішкові безадресні пільги замінили готівковими, але такими ж безадресними, та ще й вдаривши по кишені найбільш вразливих.

Отже, систему форм оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні складають: 1) форма виваженої та продуманої державної політики у сфері соціального страхування – передбачає наявність такої системи стримувань і противаг, яка, з однієї сторони, дозволить максимально прозоро і якісно провести реформування соціального страхування, та, з іншої сторо-

ни, забезпечить реальне втілення в життя існуючих норм законодавства у відповідній сфері; 2) форма застосування «невитратних програм» – забезпечить підвищенню рівня зайнятості населення, знизить рівень безробіття, забезпечить легальне працевлаштування, підвищення рівень сплати страхових внесків, і, як наслідок, суттєво покращить рівень системи соціального страхування України; 3) форма державних заходів фінансового впливу – має суттєві економічні важелі впливу на населення, оскільки це стосується економічної сторони їхнього життя, оскільки це на пряму впливає на їхні бажання сплачувати страхові внески чи ні сплачувати єдиний соціальний внесок чи ні тощо; 4) форма взаємодії Державної служби зайнятості України із вищими навчальними закладами а також із засобами масової інформації – забезпечить тісну співпрацю Державної служби зайнятості України, джерел масової інформації, роботодавців, випускників, студентів, безробітних та інших категорій осіб, а також забезпечить зменшення «тіньового» працевлаштування; 5) форма удосконалення механізму збору та обліку єдиного соціального внеску – забезпечить прозору систему накопичень страхових внесків застрахованих осіб, прозорий розподіл пенсійних та соціальних виплат, а також прозору систему ведення персоналізованого обліку застрахованих осіб.

З огляду на проведений аналіз питання принципів та форм оптимізації механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування в Україні, ми вважаємо за необхідне здійснити наступні ключові реформи законодавства України:

1. На рівні Кабінету Міністрів України прийняти постанову «Про взаємодію Державної служби зайнятості України із вищими навчальними закладами а також із засобами масової інформації». Метою прийняття даного нормативного акту є оперативне та цільове працевлаштування осіб, які ще навчаються у вищих навчальних закладах або вже закінчили і бажують працювати. Станом на сьогодні спостерігається негативна тенденція – велика кількість молодих фахівців не мають змоги працевлаштуватися. Ми вважаємо, що суттєву роль тут відіграє інформаційний фактор.

Постанова «Про взаємодію Державної служби зайнятості України із вищими навчальними закладами, а також із засобами масової інформації» повинна бути розроблена міжвідомчою робочою групою з участю представників Міністерства освіти і науки

України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства культури України, Міністерства молоді та спорту. Дана постанова повинна регламентувати наступні ключові питання: 1) створення реєстру студентів старших курсів, а також випускників вищих навчальних закладів, які потребують працевлаштування; 2) створення реєстру роботодавців, які звернулись до Державної служби зайнятості із відповідною заявою; 3) створення соціально-економічних заохочень для роботодавців, які працевлаштовують своїх працівників у рамках даної програми; 4) форми та напрями роботи Державної служби зайнятості в рамках даної програми; 5) налагодження форм та напрямів співпраці між Державною службою зайнятості та засобами масової інформації; 6) державний контроль за неухильним дотриманням програми працевлаштування молодих спеціалістів (фахівців).

2. Прийняти Концепцію про оптимізацію державної політики сфері соціального страхування, в якій визначити: 1) окреслити актуальні напрями державної політики у сфері соціального страхування; 2) визначити державні органи, які нести будуть особисту відповідальність за дотримання покладених на них обов'язків і функцій у сфері соціального страхування; 3) розробити жорстку систему контролю за витрачанням бюджетних коштів у сфері соціального старування; 4) розробити інститут громадського контролю за державною політикою у сфері соціального страхування; 5) запровадити засади заохочення щодо розвитку некомерційного соціального страхування.

Висновок. Таким чином, суспільно-політичні та суспільно-економічні зміни, що відбулися в Україні за останні десятиліття, перехід до ринкової економіки, демократизація суспільства закономірно зумовили реформування та оптимізацію механізму забезпечення правового регулювання соціального страхування. Інтеграція України у світове співтовариство, приведення національного законодавства у сфері соціального страхування до міжнародно-правових норм вимагає реформування та якісного вдосконалення системи соціального страхування в Україні. Окреслене питання є особливо актуальним у період економічної кризи, в якій перебуває світове співтовариство загалом, а Україна зокрема. Вектор розвитку, який орієнтований на Європейський Союз, передбачає збалансоване поєднання фінансування програм соціального страхування населення, як добровільного так і загальнообов'язкового.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шумило М.М. Досвід кодифікації пенсійного законодавства з моменту проголошення незалежності України / М.М. Шумило // *Правова держава*. – Вип. 22. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 53–64.
2. Вольська А.О. Напрями модернізації системи соціального страхування в Україні : [монографія]. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 256 с.
3. Капченко Р.Л. Активна політика зайнятості як фактор формування робітничих кадрів / Р.Л. Капченко // *Ринок праці та зайнятості населення*. – 2008. – № 3. – С. 49–53.